Ders 6: Morse fonksiyonlarının yoğunluğu

Bu derse, geçen ders çıtlattığımız Morse fonksiyonlarının *yoğunluğunu* söyleyen teorem için gereken önsavları tartışmakla başlayacağız. Ardından teoremi açıkça yazıp kanıtını konuşacağız. [Mats]'ı izliyoruz.

Önsav 18. *Herhangi bir tıkız M manifoldu sonlu sayıda tıkız K_i alt uzayıyla örtülebilir.*

Kanıt. Önce aşağıdaki alıştırmayı kullanarak herbir nokta için o noktayı içine alan $V_x \subset K_x \subset U_x$ kümelerini bulun. Burda V_x ve U_x açık, K_x tıkız. Daha sonra V_x'lerden sonlu tanesinin M'yi örttüğünü fark edip kanıtı bitirin. $\square$

Alıştırma 23. *U altuzayı yerel olarak tıkız bir Hausdorff uzayında açık olsun. U içinde öyle bir açık küme vardır ki kapanışı hem tıkızdır hem de U'nun içindedir.*

Önsav 19. *K, bir M manifoldunun tıkız bir altmanifoldu olsun; $g : M \to \mathbb{R}$ gıcır ve $g|_K$ Morse olsun. Eğer yeterince küçük bir $\varepsilon > 0$ için $f : M \to \mathbb{R}$ gönderimi, C^2 bakımından g'ye ε'dan daha yakınsa, $f|_K$ de Morse'tur.*

Kanıt. $g|_K$ Morse demek, g'nin K'de dejenere noktası yok demek. Bunu, $p \in K$ bir kritik nokta olmak üzere şöyle de ifade edebiliriz:

$$s(p) = \left|\frac{\partial g}{\partial x_1}\right| + \cdots + \left|\frac{\partial g}{\partial x_n}\right| + |\det H(g)| > 0.$$

Dejenere olmayan bir kritik nokta olmak için fonksiyonun kısmi türevleri sıfır olmalı ve Hessian'ın determinantı pozitif olmalı. Dolayısıyla $s : K \to M$ gönderimi p'de yukarıdaki ilişkiyi sağlamalı.

Şimdi, öncelikle

$$\left|\frac{\partial g}{\partial x_i}\right| = \left|\frac{\partial g}{\partial x_i} - \frac{\partial f}{\partial x_i} + \frac{\partial f}{\partial x_i}\right| \leq \left|\frac{\partial g}{\partial x_i} - \frac{\partial f}{\partial x_i}\right| + \left|\frac{\partial f}{\partial x_i}\right|$$

olduğundan

$$\sum_i \left|\frac{\partial f}{\partial x_i}\right| \geq \sum_i \frac{\partial g}{\partial x_i} - \sum_i \frac{\partial g}{\partial x_i} - \frac{\partial f}{\partial x_i} \geq \sum_i \frac{\partial g}{\partial x_i} - n\varepsilon.$$

Aynı şekilde determinantlar için de

$$|\det H(f)| \geq |\det H(g)| + |\det H(g) - \det H(f)|.$$

Şimdi tıkız uzaylarda sürekli operatörler sınırlı olduğundan

$$\begin{aligned} |\det H(g)(p) - \det H(f)(p)| &\leq ||\det|| \cdot |H(g)(p) - H(f)(p)| \\ &\leq M_d \cdot ||H|| \cdot |g - f| \\ &\leq M_d \cdot M_h \varepsilon \end{aligned}$$

buluruz (burda $M_d, M_h \in \mathbb{R}^+$). Dolayısıyla

$$\sum_i \frac{\partial f}{\partial x_i} + |\det H(f)| \geq \sum_i \frac{\partial g}{\partial x_i} + |\det H(g)| - n \cdot \varepsilon - M_d \cdot M_h \cdot \varepsilon = \rho - n \cdot \varepsilon$$

elde ederiz. ρ pozitif bir sayı olduğu için, ε yeterince küçük seçilerek Hessian'ın tekil olmaması sağlanır. □

Her fonksiyonun istenildiği kadar yakınında bir Morse fonksiyonu var:

Teorem 20. *Kapalı manifoldlarda herhangi bir $g : M \to \mathbb{R}$ fonksiyonuna C^2 bakımından istenildiği kadar yakın bir Morse fonksiyonu vardır.*

Kanıt. Bunun için önce geçen dersteki Önsav 18'i kullanarak manifoldu bir $\{U_i\}_{i=1}^n$ sonlu açık örtüsü ve $\{K_i : K_i \subseteq U_i\}_{i=1}^n$ sonlu tıkız örtüsü ile örtelim.

Sonra 5. dersteki Önsav 16'yı kullanarak M üzerinde tanımlı reel değerli bir g'ye U_i'de C^2 bakımından yakın ve Morse bir f_i bulabiliriz öyle ki $a^i \in \mathbb{R}^n$ olmak üzere $f_i : U_i \to \mathbb{R}$, $f_i(p) = g(p) + (a^i \cdot p)\, \varphi_i(p)$ olur. Bu ifadenin anlamlı olabilmesi için p noktasını aynı zamanda bir koordinat sistemi aracılığıyla $\mathbb{R}^n$'de düşünüyoruz. Ayrıca burda φ_i fonksiyonu K_i'de 1 değerini alan, $U_i \setminus K_i$'de değeri düşen ve U_i dışarsında sıfır değerini alan sürekli bir fonksiyon (Şekil 11). Şekli yüzünden bu fonksiyona *şapka fonksiyonu* diyeceğiz. Son olarak U_i dışarsında ise $f_i = g$ olsun.

Alıştırma 24. *Yukarıdaki φ_i şapka fonksiyonunu gıcır bir biçimde inşa edin. Bu fonksiyonlar analitik yapılabilir mi?*

Şimdi adım adım *dikme* işlemi yapalım. l'inci adımda $C_l = K_1 \cup K_2 \cup \ldots \cup K_l$, $f_l : M \to \mathbb{R}$ g'ye yakın ve C_l'de Morse olsun. O zaman $p \in U_{l+1}$ için $f_{l+1}(p) = f_l(p) + (a^{l+1} \cdot p)\, \varphi_{l+1}(p)$, U_{l+1} dışındaysa $f_{l+1} = f_l$ olsun. Yani f_1'i

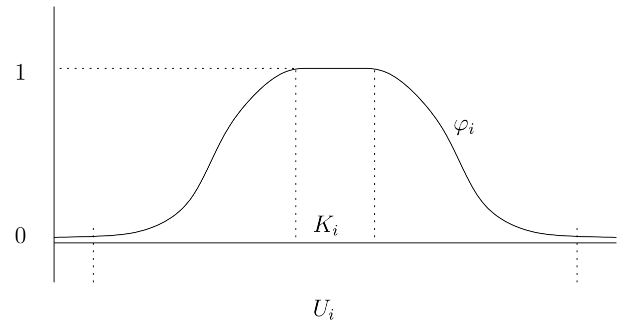

Şekil 11: $\varphi_i : U \to \mathbb{R}$ basamak fonksiyonu

yavaş yavaş açık kümelere genişleterek C_{l+1} gibi daha geniş bir tıkız küme üzerinde Morse hale getirmeye çalışıyoruz.

Örtülerimiz sonlu olduğundan böyle bir dikme işlemi ardından elde edilen $f = f_n$ fonksiyonu M'de tanımlı g'ye C^2 bakımından yakındır. Bu fonksiyon $C_n = M$'de Morse gibi gözükmektedir. Fakat Morse özelliği için dikkat etmemiz gereken bir nokta var: iki farklı K_i kümesinin birbiri ile kesiştiği durumlar. Bu durumda farklı Morse fonksiyonları üstüste geleceği için, a çarpanları toplanarak istemediğimiz kadar büyüyebilir. Fakat unutmayalım ki Morse fonksiyonlarının inşasında kullandığımız a_i çarpanları istediğimiz kadar küçük seçebiliyorduk. Bu kesişen N tane f_i fonksiyonunun çarpanlarının en küçüğü a olsun. Şimdi bu çarpanların hepsini $\frac{a}{N}$ ile değiştirdiğimiz zaman bu fonksiyonlar hem kesişim alanında hem de dışarsında Morse olma özelliğini koruyacaktır. $\square$